

Szirmai Panni

A NOSZTALGIA IDŐSZÁMÍTÁSA

[IDŐSZÁMÍTÁSUNK SZERINT]

2018-11-08 | **ESSZÉ, IDŐSZÁMÍTÁSUNK SZERINT**

Ha meghallom a galambok burukkolását, elfog a nosztalgia. A balatonkenesei nyaraló előtt hatalmas, talán platánfák álltak. Amikor nyaranta, hosszú autózás után végre odaértünk, a szüleim nyitották a kaput, és meghallottam a magas fákon bűgő galambokat, tudtam, hogy megérkeztünk. Máshol is vannak galambok, de engem erre a helyre emlékeztet a hangjuk.

A gyerekkori élményekből könnyen lesz nosztalgia, de a fiatalok kevésbé nosztalgiáznak, mert éppen *átélik*, amire emlékezni fognak. „Majd az unokáknak is elmeséljük” – ezt inkább az idősebbek mondják. Valójában nem tudjuk irányítani, hogy mi válik nosztalgikus élménnyé, az agyunk választja ki az emléket, s az rögzül. Sokszor jelentéktelennek tűnő részletek, hangok, szagok váltják ki nosztalgiánkat **[1]** – olykor nem is kellemes érzések. A pemetefű cukorka szagától például émelygek, s tudom, azért, mert évekig jártam matek korrepetálásra egy nénihez, aki a levegőtlen cselédszobában tanított, és ezt a cukorkát szopogatta. A szag betöltötte a szűk helyiséget, én meg reménytelen küzdelmet folytattam az ásítással.

megédesíti

Különös, hogy ha kellemetlen emlék idézi meg egy-egy életszakaszunkat, a kiváltott érzés az ismerőség élményétől – nosztalgikusan – megváltozhat: az otthonosság jóvá varázsol **[2]**. A nosztalgia szó eredetileg a honvágyhoz kapcsolódott, az otthontól időben és térben eltávolodó fájdalomra utalt, aki hazatérve sem találja meg ugyanazt, amit elhagyott **[3]**. Vágyakozik arra, amit nem élhet át újra – s amire nem is emlékszik hitelesen, hiszen az eltelt idő önmagában is átértékel. A nosztalgia megédesíti az emlékezést, a múlt állandóságával kecsegtet a folyton változó jelenben. Más időszámítással jár: sokan a tavalyi eseményekre is merengő nosztalgiával gondolnak, mások évtizedeket repülnek vissza az időben – és nem is akarnak megtérni a jelenbe.

Idős embereknél gyakran leszűkül a memória néhány időszakra: a gyerekkor vagy a fiatal felnőttkor élményei elhomályosítják a közelmúlt eseményeit. Mintha a gyerekkorban izgalmasabb, szebb, emlékezetesebb dolgok történtek volna. Valójában az rögzül jobban, amit először csinálunk vagy élünk át, a sokszor ismételt tevékenység unalomba fulladhat.

Patrick Marioné, flickr.com

Nagymamám nyolcvanéves kora után kezdte írni az emlékiratait. A gyerekkorral és a családtörténettel könnyedén megbirkózott – szívesen nosztalgizált. A több változatban idézgetett anekdotákkal rögzítette is a történetet. Aztán ahogy közeledett a jelenhez, egyre több kétsége támadt: hogyan emlékezzek erre? Mit írjak le? – kérdezte tőlünk –, amit akkor gondoltam, vagy amit most? A személyes emlékezettől nem várható történelmi hitelesség, az évek során teljesen átalakul az emlékező látásmódja, és az aktuális szemlélethez igazodva valamelyest torzulnak az emlékek.

emlékfoszlányok

Az emlékiratok szinte mindig a megszépítés igényével készülnek, az utókorra idealizált változat marad. A nosztalgia ilyenkor afféle kegyes hazugság: a szereplők és a körülmények is előnyösebb fényben tűnnek fel a valódinál. De mi (volt) a valóság? Mindenki másképp emlékszik: elég egy valamikori családi ebédre vagy évtizedekkel korábbi nyaralásra gondolni: a megidézők néha még abban sem tudnak megegyezni, hogy ki volt ott és mi volt a helyszín. A valóban megtörtént esemény körülményeit már nem idézhetjük fel minden kétséget kizáróan, de a különböző emlékfoszlányok mégiscsak összeérnek, és megőrizhetik a lehetségest.

Családon belül olykor kemény ellentéteket szít egy-egy történetváltozat – az emlékek meghamisításának érezzük, ha a rokonság másképp idézi fel az eseményt. Így épül a családi legendárium, ahol minden szereplő a saját verziójában meséli tovább a történetet. Míg végül nem marad az eseményt megélő tanú, s ami tovább öröklődik, meglehet, igencsak eltér a valóságtól. Amit nem élünk át, arra csak a felmenőink emlékei alapján „emlékezhetünk”.

A nosztalgia nem az újraélés lehetősége, inkább az évek alatt tökéletesített filmjelenet sokadik lejátszása miatt vonzó. A kedvenc rész újranézése az otthonosság élményét kínálja. Nem érhet kellemetlen meglepetés. A folyamatos múlt a jelenben új időszámítást teremt.

1. A nosztalgiakutatás alapvető hivatkozása Proust madeleine-je, de nemcsak a sütemény illata, a kellemetlen szagok is felidézhetnek erős emlékeket. Egy-egy étel szaga kitörölhetetlenül kapcsolódik a gyerekkori traumához, amikor meg kellett enni... Általában felnőtt korig elkísér az ebből eredő undor. ↑

2. Pintér Judit Nóra: *A nem-múló jelen: Trauma és nosztalgia*, L'Harmattan, Budapest, 2014. ↑
3. Johannes Hofer svéd orvostanhallgató a külföldön szolgáló katonák „halálos honvágyát” említi disszertációjában, 1688-ban. Forrás: Pintér Judit Nóra i. m. ↑

felső kép | Kicki Zeilon, flickr.com